

СПЕЦИФІКА САМООСВІТНЬОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В КОНТЕКСТІ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ

Отримання неформальної освіти набуває особистісної значущості лише для тих, хто отримує її. Втім, фахівці мають нагоду лише опосередковано використовувати набуті компетентності, оскільки не мають відповідного підтвердження наявності певних навичок для професійного використання. Неформальна освіта спрямована на набуття компетентностей протягом життя, що надає можливість отримувати освіту незалежно від віку людям. Такий підхід сприятиме розвитку пріоритету навчання впродовж всього життя. Такий пріоритет неформальної освіти у 1996 році сприяв декларуванню цінностей «освіти впродовж всього життя» на рівні Організації Безпеки і Співпраці в Європі (ОБСЄ).

Перевага неформальної освіти полягає в тому, що неформальна освіта розширює як низку професійних компетентностей майбутніх вчителів, так і сфери інтересів майбутніх вчителів, а також розвиває емоційну стійкість, здатність до критичного мислення, навички роботи в команді, лідерські якості, вміння вчитися впродовж життя тощо.

Одним з вагомих компонентів професійної підготовки можна виділити духовність, як одну з основ розуміння, створення та збереження музичних цінностей, при цьому втіленням духовності виділяють любов до музики, любов до прекрасного, вміння бачити прекрасне навколо, правильно вибудовувати образи, почуття, оскільки головною характеристикою музики вважають емоції.

Теорія та практика є взаємодоповнюваними засадами реалізації якісного засвоєння знань у професійній підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва. Засвоєння теоретичних знань є основою в контекст музичної освіти майбутніх учителів музичного мистецтва, опанування наукових музичних термінів, доказів, вивчення історії початкового музичного письма, та всіх його поетичних щаблів. Загальновідомо, що саме теоретична підготовка є підґрунтям успішної практичної діяльності.

Ключові слова: самоосвітня професійна підготовка, майбутні вчителі, музичне мистецтво, неформальна освіта, музична освіта, вміння та навички.

Постановка проблеми. Філософія орієнтує нас на соціальні запити суспільства, тому мова йде про необхідність ефективної професійної підготовки майбутніх учителів, що швидко адаптуються до мінливих умов міжнародної конкуренції, які вільно володіють своєю професією, готовими до постійного професійного зростання та мобільності. На сьогодні виникає гостра необхідність у висококваліфікованих вчителях музичного мистецтва в Китаї, які б були здатні до продуктивної діяльності з учнями в сфері музичного мистецтва.

Велике значення у підготовці конкурентоспроможних вчителів музичного мистецтва має всебічний розвиток самого вчителя. Завдяки теоретичній спрямованості у музичній освіті, вчитель музичного мистецтва глибше і більш розгорнуто розуміє історію та теорію музики та їх взаємозв'язок, що охоплює музичну культуру з давніх часів й донині (зарубіжну, українську, китайську). Майбутні вчителі музичного мистецтва повинні вміти розумітися на специфіці музичних творів, знати видатні твори музичного мистецтва, користуватися засо-

бами музичної виразності. Теоретично підготовлений вчитель музики глибше розуміє закономірності історії та теорії музики, їх взаємозв'язок. Вчитель повинен вміти розумітися на музичних явищах, різних композиторських школах, знати їх стиль (бароко, рококо, класицизм тощо), форму (опера, симфонія, балет, соната тощо) та засоби музичної виразності. При цьому вчитель набуває наступні вміння та навички: доступно та хронологічно надавати теоретичний аналіз музичного мистецтва з використанням комп'ютера, проектора, ілюстрація музичних творів за допомогою презентацій; представляти та вивчати стилі та жанри у творах різних композиторів; вміти аналізувати форму музичних творів самостійно, вільно володіти гармонійним, мелодійним та структурним аналізом; яскраво та виразно виконувати музичні твори.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню проблеми ефективного оволодіння майбутніми фахівцями уміннями самоосвітньої діяльності учені завжди приділяли значну увагу. Так, вітчизняні вчені Н. Бібік, С. Гончаренко,

Л. Журавська, В. Козаков, О. Пошетун, О. Савченко, О. Локшина, О. Овчарук, С. Трубочова, Л. Тарашенко зробили вагомий внесок у цю галузь.

Детально було досліджено проблему теорії та практики організації неформальної освіти в роботах Н. Павлик та Н. Сулаєвої. На думку Н. Павлик, неформальна освіта має, з одного боку, певні спільні характеристики з іншими процесами пізнання, навчання та виховання, а з іншого, неформальна освіта має певні відмінні ознаки, які надають їй самостійний статус серед інших науково-педагогічних категорій і понять й надають можливість виокремлення її. Отже, Н. Павлик виділяє сталі ознаки, тобто обов'язкові ознаки неформальної освіти, та варіативні, наявність яких залежить від учасників або організаторів неформальної освіти [5, с. 19].

Мета статті. Мета статті полягає у виявленні специфіки самоосвітньої професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва в контексті неформальної освіти.

Виклад основного матеріалу. Одним із важливих аспектів у професійній підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва є особистість вчителя, як основа педагогічної взаємодії між об'єктами та суб'єктом в межах освітнього процесу. Важливу роль відіграє розвиток музичних та педагогічних уявлень майбутнього учителя музичного мистецтва, його теоретичної та виконавської практики, рівень музично-педагогічної готовності. Значну та невід'ємну частину розвитку суспільства вважають професійну підготовку майбутніх учителів.

Важливою є думка української дослідниці про взаємозв'язок теорії і практики Л. Сбітневої, яка зазначає, що «професійна підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва полягає не лише у прищепленні йому знань, а й у навчанні його здатності передавати свої знання дітям і навчати їх різними способами музичної діяльності. Для оволодіння способами передачі знань необхідна не тільки теорія, але й практика: чим більше її буде, тим швидше настане професійна адаптація – рівень пристосування до умов виробничої роботи» [8, с. 182]. Ми цілком погоджуємося із твердженням, що професійна адаптація майбутніх учителів музичного мистецтва починається в процесі проходження педагогічної практики, тому в межах професійної підготовки педагогічній практиці потрібно відводити достатньо часу, щоб процес адаптації відбувся або розпочався на цьому етапі.

В цьому ж контексті важливою є думка О. Венгринюк, яка зауважує, що саме вчителі музичного мистецтва та вчителі мистецьких дисциплін завдяки власній педагогічній майстерності прищеплюють майбутнім поколінням та

молоді полікультурні цінності, вміння глибоко та правильно розуміти та інтерпретувати художні твори сучасності, визначати проблеми сьогодення, а також усвідомлювати роль художньої культури та мистецтва в житті людства [3, с. 71]. Загальновідомо, що саме мистецька освіта ґрунтується на єдності процесів, які впливають на якісне формування духовної культури особистості, що сприяє поступової ретрансляції від засвоєння інформації до формування світоглядної позиції особистості засобами мистецтва.

В контексті професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва науковці також акцентують особливу увагу на формуванні навичок диригентсько-хорової діяльності, оскільки професійна діяльність вчителя музичного мистецтва є багатоаспектною і включає в себе вокальну, інструментальну і диригентсько-хорову підготовку, яка передбачає вміння читати вільно вокально-хорові партитури, диригувати хорами, володіти методикою розвитку співацького голосу, знати особливості роботи з дитячими хорами тощо [8, с. 182–183]. Вочевидь, професійна успішна роботи майбутніх учителів музичного мистецтва залежить переважно від підґрунтя, яке було закладене в вищому закладі освіти.

В контексті дослідження художньо-методичної культури Г. Падалка інтерпретує методичну підготовку викладачів мистецьких дисциплін, зокрема і майбутніх викладачів музичного мистецтва, як цілісне новоутворення, де мистецька розвиненість викладача опосередковує його методичні уміння й навички. Художньо-методична культура тісно пов'язана із розумінням мистецтва як найвищого ступеня майстерного виконання дій [6, с. 17]. Отже, мистецька розвиненість викладача впливає на вдосконалення його методичних умінь. На характері методичних дій викладача не можуть не позначатись його відчуття краси слова, досконалості педагогічної інтонації, естетичних характеристик композиційної побудови лекції, індивідуального уроку чи заняття тощо. Втілюючись у методичній діяльності, естетичні ідеали художньо-образного відтворення дійсності, притаманні викладачу мистецьких дисциплін, зумовлюють його методичні підходи до викладання.

Підтримуємо точку зору сучасних науковців (Л. Беземчук, В. Фомін), які наголошують, що для оптимізації методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва необхідно, перш за все, здійснювати постійно педагогічний моніторинг якості всіх складових професійної підготовки [1, с. 44]. Отже, науковці пропонують створити певну систему постійної практичної підготовки, яка б передбачала зміни в межах звичного проведення педагогічної практики, що, в свою чергу, сприятиме практичній зорієнтованості професійної підготовки майбутніх учителів музичного

мистецтва починаючи з першого курсу навчання у закладах вищої освіти. Такий підхід дійсно сприятиме посиленню практичного акценту в межах професійної підготовки, втім, слід зазначити, що посилення практичного напрямку буде відбуватися за рахунок набування майбутніми вчителями музичного мистецтва теоретичних вмінь та навичок, що є невід'ємною та важливою складовою професійної підготовки фахівців.

Стосовно важливості використання неформальної освіти акцентує увагу О. Венгринюк, яка відзначає, що процес педагогічної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва має відбуватися засобами всіх видів аудиторної та позааудиторної роботи в цілісному режимі освітньої діяльності закладу вищої освіти [3, с. 72]. Безперечно, розвиток професійно-педагогічного потенціалу ґрунтується на потребі у самореалізації майбутніх фахівців та свідомому пізнавальному інтересі й самоідентифікації.

Неформальна освіта – це освітній процес, організований поза межами формального, що спрямований на задоволення освітніх потреб здобувачів освіти за різними освітньо-кваліфікаційними рівнями та спеціальностями. Для здобувачів освіти – це можливість розвинути компетентності, які сприятимуть розвитку професійної успішності майбутнього вчителя. Форми неформальної освіти можуть бути різними, проте всі вони побудовані за принципами «гнучких програм, методів, цілей тощо», «навчання із вирішення поточних завдань», що доповнюють та розширюють компетентності формальної освіти, або вирішують окремі завдання, виступаючи окремим освітнім компонентом індивідуальної освітньої траєкторії здобувача.

Слід відзначити, що неформальна освіта має певні характеристики, які відрізняють її від формальної освіти. Саме використання порівняльного підходу вважаємо за потрібним на цьому етапі наукової роботи задля найточнішого визначення поняття «неформальна освіта» в педагогічній науці.

Отже, в процесі отримання неформальної освіти не передбачено розробка певних освітніх програм тренірами, коучерами та координаторами, які організують такі неформальні заходи, відповідно не передбачено й отримання певної кваліфікації або отримання підтвердження з боку держави (сертифікатів, дипломів, освітніх кваліфікацій, наукових звань тощо) стосовно набуття певних навичок, вмінь і компетентностей здобувачів неформальної освіти [2, с. 20]. З одного боку, отримання неформальної освіти має низку переваг для тих, тих отримує таку освіту, а з іншого – має й недоліки, які негативно впливають на розвиток професійного зростання майбутніх фахівців.

Щодо найефективніших методів та засобів професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва в контексті Нової української школи, на думку С. Соломахи, є такі форми організації неформальної освіти, як взаємовідвідування уроків або провідних методистів музичного мистецтва, їх обговорення та надання фідбеків учасниками, різні види тренінгової діяльності та творчих майстерень педагогів-практиків, рольові та ділові ігри, розроблення та обговорення авторських курсів та програму, участь різного роду науково-практичних конференціях тощо [9, с. 38]. Доповнюємо вищезазначений список такими формами організації роботи майбутніх учителів музичного мистецтва з викладачами, як систематична консультативна допомога викладачів та демонстрація зразків педагогічної техніки, тренінги, майстер-класи провідних методистів-педагогів.

В контексті дослідження засобів удосконалення методичної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва Є. Проворова розглядає необхідність опанування новими педагогічними технологіями. Нами було помічено, що серед нових педагогічних технологій, які пропонує науковиця переважну більшість передбачають технології, які пов'язані з неформальною освітою, а саме:

по-перше, надання практичної допомоги учителям-початківцям стосовно удосконалення як теоретичних знань, так і підвищення педагогічної майстерності;

по-друге, вдосконалення самоосвітньої компетентності завдяки включення майбутніх учителів музичного мистецтва в проектно-діяльнісну роботу, яка передбачає роботу в творчих групах та групах педагогічної майстерності, роботу в складі методичних об'єднань;

по-третє, формування власної траєкторії розвитку самоосвітньої компетентності;

по-четверте, брати участь та організовувати відкриті концерти вчителів та їх вихованців, виступати у шкільних аудиторіях; планувати ігрові ситуації для організації пісенної творчості дітей, організувати інсценування та драматизацію тощо [7, с. 16]. Отже, такі види діяльності передбачають залучення майбутніх учителів музичного мистецтва до неформальної освіти.

Для нашого дослідження є важливими висновки, яких дійшов китайський науковець сучасності Лю Веньцун, в процесі наукової роботи стосовно формування вокально-педагогічної майстерності майбутнього вчителя музики на основі традицій Китаю та України, він зазначив, що особливої уваги набирають ідеї інтеграції між Західною і Східною культурами. Спільним рисами освітнього процесу в Україні і КНР є існування таких провідних методик, як педагогічне моделювання на основі спеціальних знань, умінь та навичок, які

поєднуючись у процесі практичної діяльності, синтезуються в складну комплексну систему [4, с. 35]. Такий збіг науковець простежив при вивченні китайських і українських вокальних шкіл, що ґрунтується на багатовіковому культурно-історичному досвіді духовної спадщини цих країн. Отже, виявляється, що фахова підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва в Україні та Китаї мають багато спільного в умовах сучасної інтерактивної взаємодії наших країн, що сприяє виробленню певних характерних національних особливостей, з одного боку, а з іншого – розвиток міжнародного методичного досвіду.

Наголошуючи про необхідність використання неформальної освіти в межах професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, цікаве зауваження зробив китайський науковець Тань Сяо, який вважає, що на сьогодні існують певні суперечності між сучасними вимогами до якості підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва в КНР та традиційними методами навчання у закладах вищої освіти, а саме: в процесі формальної фахової підготовки (постановка голосу, хорове диригування, навчання на основному інструменті) відбувається постійне використання викладачами університетів імперативними, вольовими методами викладання, що, в свою чергу, негативно спливає на розвиток самостійності, самоаналізу, саморефлексії та самовдосконалення майбутніх учителів музичного мистецтва в межах формування вокально-педагогічної майстерності [10]. Відзначимо, що саме в контексті неформальної освіти відбувається формування таких якостей як самостійність, самоаналіз та саморефлексія у майбутніх учителів музичного мистецтва.

Зрозуміло, що варіативні характеристики неформальної освіти залежать від цілей, ціннісних орієнтацій та спрямованості учасників процесу неформальної освіти, втім існує відносна незалежність цілей і змісту неформального навчання, оскільки почасти його організують громадські, релігійні, державні організації відповідно до власних пріоритетів та інтересів. Неформальна освіта може бути різних форм, як індивідуальної у вигляді консультацій, так і групових занять.

Аналогічної думки дотримуються українські науковці, які зазначають, що самоосвітню діяльність викладачів музичного мистецтва можна здійснювати у таких напрямках:

1) участь у майстер-класах, семінарах, вебінарах, тобто різні освітні організації і заклади пропонують участь у вебінарах, майстер-класах, групових заняттях тощо;

2) використання цифрових аудіо робочих станцій (секвенсорів) для створення електронної музики, такі програми (з англ. Digital audio workstation) дозволяють працювати з аудіо і MIDI

матеріалом, записувати вокал та інші інструменти наживо, використовувати спеціальні плагіни для синтезу звуку і його опрацювання;

3) використання соціальних мереж, спеціалізованих сайтів, форумів, блогів, отже, віртуальні професійні спільноти відіграють важливу роль у самоосвіті вчителів, для спілкування педагогів з різних країн, залучення відомих науковців, вчених;

4) відвідування різноманітних мистецьких заходів (концертів, вистав, фестивалів та ін.), який можна безліч в мережі Інтернет, які вміщують інформаційні ресурси для музичної самоосвіти, зокрема, спеціалізовані сайти, «школи електронної музики», сторінки та групи у соціальних мережах, відеоуроки, пропонується стати учасником вебінарів тощо [11, с. 96]. Науковці не вказують в дослідженні, що всі запропоновані форми формування самоосвіти у майбутніх учителів музичного мистецтва є формами в межах неформальної освіти, які можна використовувати поза освітнім процесом в процесі саморозвитку й самовдосконалення власної професійної компетентності.

Висновки і пропозиції. Самоосвіта виступає невід'ємною складовою професійної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва, умовою їх професійного вдосконалення, набуваючи культурологічного, суспільно-історичного значення в глобалізованому суспільстві.

Переваги неформальної освіти полягають в організації як дистанційної, так і очної форм проведення, яке може охопити різні вікові категорії та залучити здобувачів із різних регіонів й, навіть, країн. Форми проведення неформальної освіти передбачає організацію освітніх онлайн платформ, майстер класів, семінарів, курсів, які сприяють саморозвитку, самовдосконаленню й самореалізації. Такий підхід надає можливість, в нашому випадку майбутнім учителям музичного мистецтва, не тільки вдосконалити набуті вміння та навички, а й поглибити знання самостійно або обрати фахівця з певної спеціалізації, що також відрізняє неформальну освіту від формальної.

На сучасному етапі неформальна освіта не повною мірою долучена до формальної освіти, втім процес поєднання цих форм освіти набуває все більш і більш розповсюдження.

Список використаної літератури:

1. Беземчук Л., Фомін В. Формування методичної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва в процесі педагогічної практики. *Professional art Education*. 2020. Vol. 1(1). С. 43–49.
2. Бенюк Б. Г. Неформальна мистецька освіта: досвід Київської театральної акторської майстерні KATEAM. *Філософія культурно-мистецької освіти*. 2022. С. 19–22.

3. Венгринюк О.В. Педагогічна майстерність вчителя музичного мистецтва у контексті вимог нової української школи. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2022. Вип. 1 (21). С. 68–74.
4. Лю Веньцзун. Формування вокально-педагогічної майстерності майбутнього вчителя музики на основі традицій Китаю та України : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. К., 2016. 208 с.
5. Павлик Н. П. Теорія і практика організації неформальної освіти майбутніх соціальних педагогів : монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2018. 350 с.
6. Падалка Г. М. Художньо-методична культура викладача мистецьких дисциплін: сутність, принципи саморозвитку. *Музичне мистецтво в освітологічному дискурсі*. 2019. 4, С. 16–21.
7. Проворова, Є. Удосконалення методичної компетентності вчителів музики в закладі загальної середньої освіти. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. Збірник наукових праць, 2020. 34 (2), С. 14–20.
8. Сбітнєва Л. М. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі фахового навчання. *Духовність особистості: методологія, теорія й практика*. 2021. №2(101). Ч. 1. С. 179–187.
9. Соломаха С. О. Розвиток педагогічної майстерності викладачів музичного мистецтва та світової художньої культури: посібник. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013.
10. Тань Сяо. Критерії та показники сформованості естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в КНР: наукові записки кафедри педагогіки. 2019. Вип. 44.
11. Яцишин І. В., Таєцька Б. І. Напрями підвищення кваліфікації та самоосвіти викладача музичного мистецтва у сучасному цифровому суспільстві. *International scientific and practical conference*. Wloclawek, Republic of Poland February 26–27, 2021. P. 93–97.

Wang Xiang. Specifics of self-educational professional training of future music teachers in the context of non-formal education

Receiving non-formal education acquires personal significance only for those who receive it. However, specialists have the opportunity to use acquired competences only indirectly, since they do not have appropriate confirmation of the presence of certain skills for professional use. Non-formal education is aimed at acquiring competences during life, which provides an opportunity to receive education regardless of age. This approach will contribute to the development of the priority of learning throughout life. This priority of non-formal education in 1996 contributed to the declaration of the values of "lifelong education" at the level of the Organization for Security and Cooperation in Europe (OSCE).

The advantage of non-formal education is that non-formal education expands both the range of professional competences of future teachers and the areas of interest of future teachers, as well as develops emotional stability, the ability to think critically, teamwork skills, leadership qualities, the ability to learn throughout life, etc.

One of the important components of professional training can be spirituality, as one of the foundations of understanding, creation and preservation of musical values, while the embodiment of spirituality is love for music, love for beauty, the ability to see the beautiful around, correctly build images, feelings, as the main characteristic of music consider emotions.

Theory and practice are mutually complementary bases for the realization of quality assimilation of knowledge in the professional training of future music teachers. The assimilation of theoretical knowledge is the basis in the context of musical education of future teachers of musical art, the mastery of scientific musical terms, proofs, the study of the history of initial musical writing, and all its stages. It is well known that theoretical training is the foundation of successful practical activity.

Key words: *self-educational professional training, future teachers, musical art, non-formal education, musical education, skills and abilities.*